

LWAOW-ers melden zich aan voor de veldschool scheepsarcheologie!

Even LWAOW-ers bijpraten....

juni 2024

Agenda

14 - 16 juni
8 - 12 juli

Nationale Archeologiedagen 2024
Veldschool scheepsarcheologie voor vrijwilligers

1. Basiscursus Maritieme Archeologie 2024

Op 23 en 24 maart ging voor de vierde keer de Basiscursus Maritieme Archeologie nieuwe opzet met zestien deelnemers van start. Ook dit jaar konden we weer bij het ADC in Amersfoort terecht. Na een welkomstwoord was eerst het woord aan de deelnemers om hun verwachting van de cursus kenbaar te maken, waarna de deelnemers in groepen van vier werden ingedeeld. De groepsindeling bij de theorielessen werd voor het eerst bij de cursus 2023 toegepast en heeft geleerd dat er een interactie tussen de groepen en docenten ontstaat.

Bij de voordracht over de maritieme archeologie werd dit jaar ook aandacht besteed aan de aanwezigheid van het (droge) maritieme cultuurlandschap dat door de eeuwen heen ons land heeft gevormd. Vervolgens kwamen de diverse aspecten van de natte maritieme archeologie aan de orde waaronder bodemopbouw en verstoring vindplaatsen, het belang van vondstmeldingen en het herkennen van scheepsconstructies.

Op de tweede dag kregen de deelnemers na een inleiding over zoek- en meetmethoden een opdracht die in groepsverband uitgevoerd moest worden. Het inmeten en tekenen van een wrak, onderdeel van een onderzoek en ook het praktijkweekend, kon nu op het droge in groepsverband beoefend worden. Deelnemers kregen zo een duidelijk beeld dat het opmeten van een wrak onder water een duidelijke planning en goede afspraken vooraf vraagt.

Eerst meten op het droge en daarna in het Nijkerkernauw met minder zicht.

Het praktijkweekend op 13 en 14 april was ok dit jaar in het Nijkerkernauw bij Spakenburg georganiseerd. De weersomstandigheden waren redelijk, zonnig met 's morgens een kalme wind in de loop van de dag draaiend naar west 3Bft. Het zicht onder water varieerde van nul tot circa 20 centimeter. Om de groepen snel naar de te onderzoeken positie te brengen werd dit jaar gebruik gemaakt van een tweede, geleende, boot. Dat dat ook eerst moet wennen bleek wel dat de buitenboordmotor niet altijd meewerkte. Gebruikmakend van het principe 'als het niet kan zoals het moet, dan maar zoals het kan' hoefden de groepen niet te lang te wachten om vervoerd te

worden. Uiteindelijk kwam alles weer goed en hebben de groepen de benodigde gegevens kunnen verzamelen om het verslag te kunnen maken. De cursisten hebben hun waardering voor de opzet van de cursus gegeven.

2. Rapport Gevorderdenproject Maritieme Archeologie (GMA) gehonoreerd

“Verkennd onderzoek naar wrakpositie 48A Noordzee ‘Lampjeswak’”, is de titel van het onderzoeksrapport voor het Gevorderdenproject Maritieme Archeologie van Jorne Dassen, Martin Kuipers, Jan Maarten Pol en Björn Sloos van het Wrakduikteam Zeester.

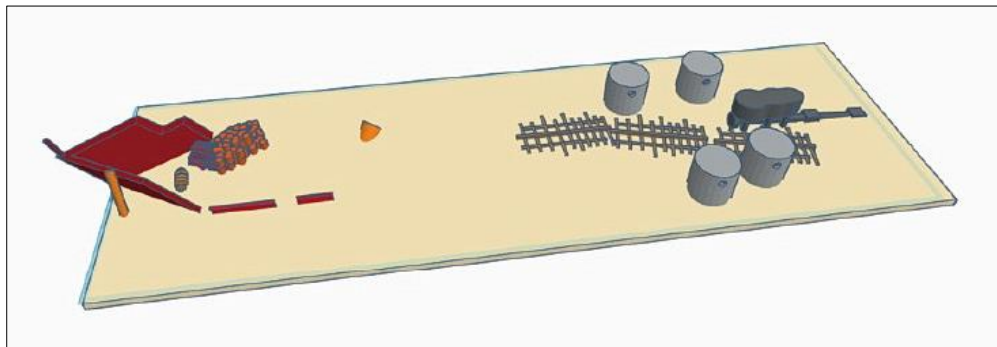
Uitgangspunt voor dit Gevorderdenproject was het onderzoek van een onbekend wrak gelegen in de Noordzee ten noorden van Terschelling. In 2019 werd tijdens een recreatieve duik op dit wrak, waarvan de naam niet bekend was, gedoken. Het bleek dat het hier ging om een groot wrak,

ongeveer 100 meter lang, dat uit meerdere delen bestond. De boeg was redelijk intact. Het middenschip lag deels onder het zand waarbij de stoomketels boven het zand uitstaken. Het achterschip was niet zichtbaar. Op en rond het wrak werden meerdere objecten aangetroffen die waarschijnlijk tot de lading van het schip behoorden. Deze eerste verkenning was voor de groep aanleiding een PvA (Plan van Aanpak) op te stellen met belangrijkste vraag de identiteit van het schip vast te stellen. In overleg met de begeleidende maritiem archeologen is gekozen voor een beperkt onderzoek voor het in beeld brengen van de aard en omvang van de vindplaats. Latere onderzoeken zouden op dit onderzoek kunnen voortbouwen, zodat alsnog de naam en de bestemming van het schip bekend worden.

Aanvankelijk lag het in de bedoeling het onderzoek in 2021 uit te voeren en af te ronden. De coronapandemie was daarin de vertragende factor. De duikonderzoeken zijn in de seizoenen 2020 tot en met 2022 uitgevoerd. In het verslag wordt de daarbij gehanteerde werkwijze (w.o. het aanvaren van de positie) uitgebreid beschreven. In 2023 zijn de archief- en rapportage-werkzaamheden afgerond. Naast het in beeld brengen van de vindplaats heeft onderzoek naar de identiteit van de op de vindplaats aangetroffen artefacten plaatsgevonden.

Uit de gedane bevindingen wordt geconcludeerd dat het wrak niet alleen door natuurlijke degradatie (getijdebewegingen en zandverplaatsingen) is aangetast, maar ook door menselijke activiteiten (berging van de lading en scheepsonderdelen). Door de natuurlijke degradatie zal het wrak uiteindelijk geheel vergaan en mogelijk onder het zand verdwijnen. Bij toeval werd op internet een filmpje aangetroffen waaruit bleek dat een berger een grote hoeveelheid lood uit dit

3D- schets van de vindplaats met de plaats van de vier stoomketels.

wrak heeft geborgen. In de nog aanwezige resten van de scheepshuid zijn klinknagels aangetroffen. Een opvallend element van dit schip is dat er vier stoomketels

zijn aangetroffen die rechtop staan. Ook opvallend is dat de stoommachine direct boven de schroefas is gesitueerd.

Op het wrak zijn verschillende vondsten gedaan. Die vondsten lagen dusdanig ontbloot dat er

Petroleumlampje uit het 'Lampjeswrak'.

gevaar voor verlies bestond. Vanwege de aanwezigheid van een grote hoeveelheid petroleum lampbranders kreeg het wrak de naam 'lampjeswrak'. Naast een groot aantal petroleumlampen zijn ook nog enkele loodbaren gevonden. Naar herkomst van de vondsten is uitgebreid onderzoek gedaan. Hieruit is naar voren gekomen dat de petroleumlamp van het type Kosmos in 1865 is ontwikkeld en gefabriceerd bij Brökelmann Jäger & Busse (BJB) in Arnsberg-Neheim (nabij Dortmund). Op het wrak zijn twee verschillende soorten loodbaren aangetroffen die tot de lading behoorden. Een soort van de firma Locke & Blackett Co met een smelterij in Newcastle.

Deze smelterij is in 1906 gesloten en Locke & Blackett Co is in 1928 opgehouden te bestaan. Een tweede soort heeft als opschrift 'Raffiniertes Harz Blei' en is voorzien van verschillende coderingen. Op de achterzijde van de loodbaar staan de cijfers '73222' en '188' (of 133) en de lettercombinatie 'HJ'. Via contact met het Duitse instituut voor grondstoffen DERA (Deutsche Rohstoffagentur) is vastgesteld dat het gaat om een loodbaar uit de smelterij van Herzog Julius in Langelsheim-Astfeld in de Harz. De loodbaar kan gedateerd worden tussen 1876 en 1903/1904.

Uit het resultaat van het onderzoek van de constructie van het schip en de herkomst en datering van de vondsten constateert het team dat het schip rond de jaren 1900 is gezonken.

Het team doet de aanbeveling dat vervolgonderzoek zich richt op de exacte afmetingen van het schip (betere metingen), de herkomst van de vondsten en het achterhalen van de naam, herkomst en exacte datum van zinken van het schip.

Deze uitgebreide rapportage geeft een interessante aanvulling op het maritiem verleden

3. Twee Interessante publicaties maritieme archeologie

Voor geïnteresseerden in de maritieme archeologie en ons maritiem cultureel erfgoed willen we wijzen op twee publicaties te downloaden op de website van de RCE, te weten:

RAM 278: Het oudste waterschip? Waarderend onderzoek van een vroeg zestiende-eeuws waterschip in Zeewolde, van 25 juli 2023. De publicatie gaat over het waarderend archeologisch onderzoek uitgevoerd door de RCE in het kader van de Veldschool Scheepsarcheologie Flevoland. In de veldschool werd studenten archeologie de mogelijkheid geboden om ervaring op te doen met veel aspecten van scheepsarcheologische onderzoek. Ook vrijwilligers in de maritieme archeologie zijn in 2023 in de gelegenheid gesteld een week aan het onderzoek deel te nemen en hebben daar gebruik van gemaakt. De publicatie geeft een goed

beeld van de constructie van het waterschip en een beeld van de activiteiten die door studenten en vrijwilligers zijn uitgevoerd. De publicatie is te raadplegen en te downloaden op:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2023/01/01/scheepswrak-zeewolde>

Zeilvaart Lexicon. In 1985 verscheen het Zeilvaart Lexicon van J. van Beylen. Dit uitgebreide werk bevat ongeveer 7.000 nautische termen met uitleg en een vertaling in het Engels, Frans en Duits. De RCE is een project opgestart met als doel de informatie uit de Lexicon vrij beschikbaar te stellen voor de vrijwilliger als professionele onderzoekers die geïnteresseerd zijn in de maritieme geschiedenis. De Zeilvaart Lexicon omvat 468 pagina's en is te downloaden op:

<https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2023/01/01/zeilvaartlexicon>

Activiteiten van de LWAOW worden ondersteund door:

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Maritiem

Stichting ter Bevordering van de Onderwater- en Scheepsarcheologie (BOS)

Baars-CIPRO
Civil Engineering
Professional Diving

Stichting ter Bevordering van de
Onderwater- en Scheepsarcheologie